

Економіка воєнного часу

УДК: 330.1

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.16946160>

**Концепція та моделі розвитку соціально-економічної системи
післявоєнного розвитку України**

Метіль Тетяна Костянтинівна,

к. е. н., доцент, завідувачка кафедри управління

підприємницькою та туристичною діяльністю,

Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Україна,

<https://orcid.org/000-0002-4553-4343>

Прийнято: 12.07.2025 | Опубліковано: 31.07.2025

***Анотація.** Повномасштабне вторгнення росії у 2022 році спричинило глибоку кризу в соціально-економічній системі України. Масштабні руйнування, втрати, міграція та економічний спад зумовили необхідність переосмислення традиційних моделей розвитку. У таких умовах актуальним стало формування нової післявоєнної парадигми, заснованої на стійкості, інклюзивності, інноваційності та ефективному управлінні. Стаття аналізує теоретичні засади, інструменти стратегічного прогнозування та практичні механізми відновлення соціально-економічної системи України в умовах постконфліктного періоду.*

***Мета.** Метою дослідження є обґрунтування стратегічних підходів до післявоєнного розвитку України, розробка концептуальної бази трансформації соціально-економічної системи з урахуванням національних особливостей, глобальних викликів і міжнародного досвіду.*

Результати. У статті розглянуто основні підходи до моделювання соціально-економічної системи: інституційний, еволюційний та системний. Проаналізовано наслідки війни для економіки, інфраструктури та соціальної сфери. Представлено сценарії розвитку з урахуванням стратегічного прогнозування, зокрема методів економетрії, експертного аналізу та системної динаміки. Висвітлено потенціал відновлюваної енергетики, цифровізації, соціальних програм і ролі ключових акторів (держави, бізнесу, громадянського суспільства, міжнародних партнерів). Автор пропонує чотири моделі післявоєнного розвитку: інноваційно-індустріальну, регіональну, соціально орієнтовану та відкритую економіку, підкреслюючи їхню взаємодоповнюваність. Окрема увага приділена викликам — політичним, безпековим, соціальним та глобально-економічним.

Висновки. Комплексне відновлення України можливе лише за умови глибокої інституційної модернізації, активної взаємодії з міжнародними партнерами, посилення ролі місцевого самоврядування, а також інтеграції інноваційних і «зелених» технологій. Серед ключових напрямів – розвиток людського капіталу, подолання соціальної нерівності, підтримка малого бізнесу та цифрова трансформація. Рекомендовано розробити національну модель розвитку, що забезпечить стійке зростання в умовах невизначеності. Перспективами подальших досліджень є поглиблений аналіз регіональної специфіки, ризиків та адаптації світового досвіду до українських реалій.

Ключові слова: концепція, модель, соціально-економічна система, підходи до моделювання розвитку, післявоєнний розвиток України.

Concept and models of development of the socio-economic system of post-war development in Ukraine

Tetiana Metil,

Izmail State University for the Humanities, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-4553-4343>

Abstract. Introduction. *Russia's full-scale invasion of Ukraine in 2022 has triggered a deep socio-economic crisis. Massive destruction, human losses, forced migration, and economic decline have made it imperative to rethink traditional development models. In this context, a new post-war development paradigm based on resilience, inclusiveness, innovation, and effective governance has become essential. The article explores theoretical foundations, strategic forecasting tools, and practical mechanisms for rebuilding Ukraine's socio-economic system in a post-conflict environment.*

Purpose. *The purpose of this study is to justify strategic approaches to Ukraine's post-war development and to propose a conceptual basis for transforming the socio-economic system by considering national specifics, global challenges, and international best practices.*

Results. *The article presents three major approaches to modeling socio-economic systems: institutional, evolutionary, and systems-based. It analyzes the consequences of war for the economy, infrastructure, and society. Forecasting methods such as econometric modeling, expert analysis, and system dynamics are applied to assess possible development scenarios. The potential of renewable energy, digitalization, social programs, and the roles of key actors (government, business, civil society, international partners) are highlighted. The author identifies four post-war development models for Ukraine: innovation-industrial, regional, socially-oriented, and open economy. Each model is seen as complementary to the*

others. Particular emphasis is placed on current challenges, including political instability, security threats, institutional weaknesses, and global economic turbulence.

Conclusion. *Ukraine's recovery requires profound institutional reforms, international cooperation, strong local governance, and the integration of green and digital technologies. The most effective strategy includes developing human capital, reducing social inequality, supporting small and medium enterprises, and advancing digital transformation. A national development model should be adopted to ensure long-term growth in an uncertain global environment. Further research should focus on regional development strategies, risk management, and the adaptation of international experience to Ukraine's needs.*

Keywords: *concept, model, socio-economic system, approaches to development modeling, post-war development of Ukraine.*

Постановка проблеми. Повномасштабне військове вторгнення РФ в Україну, що розпочалося у 2022 році, стало безпрецедентним викликом для соціально-економічної системи держави. Війна спричинила глибокі трансформації в усіх сферах суспільного життя: значні людські втрати, руйнування інфраструктури, масову внутрішню та зовнішню міграцію, падіння економічної активності, зростання соціальної нерівності та ослаблення інституційної спроможності держави. У цих умовах постає нагальна потреба у формуванні комплексної концепції післявоєнного розвитку, яка враховуватиме як внутрішні виклики, так і можливості, що відкриваються в умовах міжнародної підтримки та прагнення України до європейської інтеграції.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю наукового обґрунтування стратегічних напрямів відновлення та модернізації соціально-економічної системи України. Йдеться не лише про відбудову зруйнованої

інфраструктури, а й про створення нової моделі розвитку, що спиратиметься на принципи стійкості, інклюзивності, інноваційності та ефективного врядування.

Метою статті є визначення стратегічних підходів до післявоєнного розвитку України шляхом аналізу наявних теоретичних моделей, сучасного стану соціально-економічної системи та пропозицій щодо її трансформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання відновлення та трансформації соціально-економічної системи України після війни перебуває у центрі уваги сучасної економічної науки. Дослідження останніх п'яти років висвітлюють як загальнотеоретичні підходи, так і прикладні аспекти післявоєнного відновлення, інтеграції в глобальну економіку та забезпечення сталого розвитку. Зокрема, у праці І. Бураковського (2022) розглянуто засади побудови нової економічної моделі для України з урахуванням європейського вектора та потреби у структурних реформах [1]. Автор акцентує увагу на необхідності переходу від моделі олігархічного капіталізму до конкурентної ринкової економіки, здатної ефективно акумулювати інвестиції та забезпечувати інноваційний розвиток.

А. Гриценко (2021) у монографії «Економічна безпека держави в умовах гібридної війни» аналізує інституціональні механізми забезпечення економічної безпеки, актуалізуючи проблеми втрати суверенітету в економічному просторі [4].

Я. Жаліло (2023) пропонує модель «економічного каркасу» післявоєнної України, що включає елементи структурної модернізації промисловості, розвиток людського капіталу та нову політику регіонального вирівнювання [6].

У дослідженнях О. Власюка (2023) основну увагу приділено ресурсній мобілізації для післявоєнного розвитку, зокрема ролі зовнішньої допомоги,

фінансових інституцій ЄС, реконструкції інфраструктури та енергетичного сектору [3].

I. Кулінич (2022) висвітлює проблеми соціальної стійкості населення у перехідний період, зокрема через призму демографічних втрат, внутрішнього переміщення та необхідності соціального контракту нового типу [6].

Міжнародний науковий дискурс також пропонує важливі аналітичні основи. Так, J. Sachs (2022) у доповіді для UNDP обґрунтовує принципи «зеленої» реконструкції та глобального партнерства, як запоруки довгострокового зростання [15].

P. Collier (2021) аналізує досвід реконструкції країн, що виходили з конфліктів, і підкреслює важливість поєднання інфраструктурного будівництва з реформою системи управління [8].

D. Rodrik (2020) у статті «The Good Job Challenge» розглядає концепцію створення якісних робочих місць у постконфліктних суспільствах як основу економічної інтеграції та подолання соціальних дисбалансів [10].

J. Stiglitz (2023) у дослідженні для London School of Economics наголошує на ризиках повторного формування неефективних еліт у процесі відновлення, що може нівелювати міжнародну допомогу [13].

Огляд засвідчує, що дослідники зосереджуються на таких аспектах: інституційна перебудова, безпекові ризики, міжнародна кооперація, роль людського капіталу, а також важливість правових гарантій. Проте бракує синтезу національного і міжнародного досвіду у вигляді єдиної концептуальної моделі післявоєнного розвитку України.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значний науковий доробок, низка важливих проблем залишається недостатньо розкритою та дискусійною, зокрема:

- відсутність єдиної національної моделі післявоєнного розвитку, що поєднувала б економічні, соціальні та інституційні аспекти;

- брак узгодженості між стратегіями центральної та місцевої влади у питанні відбудови регіонів;
- складнощі в оцінці потреб і пріоритетів фінансування відновлення;
- невизначеність у ролі держави та приватного сектору в довгостроковому економічному зростанні;
- ризики посилення соціальної нерівності та нерівномірного регіонального розвитку;
- відсутність чітких механізмів інтеграції міжнародної допомоги у стратегічне планування розвитку.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять системний, порівняльний, структурно-функціональний та сценарний підходи, а також аналіз аналітичних звітів, стратегічних документів і статистичних джерел, зокрема матеріалів Світового банку, ООН, Програми розвитку ООН (ПРООН), Міжнародного валютного фонду та українських урядових структур.

Виклад основного матеріалу дослідження. *Соціально-економічні системи (СЕС)* — це складні динамічні структури, що об'єднують суспільні, економічні, політичні та культурні елементи, взаємодія яких визначає розвиток суспільства в цілому. Дослідження таких систем базується на теоретичних концепціях системного підходу, який розглядає суспільство не як суму окремих елементів, а як єдине ціле з взаємозалежними частинами. Розглянемо основні підходи до моделювання розвитку соціально-економічної системи у табл. 1.

Таблиця 1

Основні підходи до моделювання розвитку

Основний підхід	Опис	Ключові ідеї та автори
Інституційний підхід	Інституційна економіка акцентує роль формальних (право, держава) та неформальних інститутів (громадські норми) у розвитку соціально-економічних систем (СЕС). Інституціональні зміни зазвичай відбуваються інкрементно та визначають ефективність економічної взаємодії і зростання.	Дуглас Норт, Манкур Олсон; інститути як основа економічного розвитку

Еволюційний підхід	Розглядає розвиток як процес постійної трансформації через інновації, адаптацію, відбір та самоорганізацію агентів з обмеженою раціональністю. Теорія еволюційного управління пояснює співеволюцію дискурсів, інститутів і акторів у складних СЕС.	Теорія Evolutionary Governance Theory; ключова роль інновацій та адаптації
Системний підхід	СЕС розглядається як сукупність взаємопов'язаних підсистем. Системний метод дозволяє моделювати регіон або державу як динамічне ціле, аналізуючи структурно-функціональні зв'язки і точкові впливи через підсистеми та їх функції.	Системна теорія; акцент на взаємодії підсистем і динамічному розвитку

Джерело: складено автором на основі джерел [1, 2, 5, 6].

Отже, національна економіка може бути змодельована як система, де інфраструктура, продуктивні сили, політичні інститути й соціальна культура взаємодіють і визначають траєкторію розвитку завдяки якісним та кількісним змінам.

Системний підхід дозволяє врахувати складність, багаторівневність і динамічність соціально-економічних процесів. Він передбачає аналіз системи у контексті її структури (елементів та їх взаємозв'язків), функцій (роль окремих частин у забезпеченні цілей системи) та процесів (механізмів розвитку і трансформації).

Методологічно важливим є також інтеграція кількісних та якісних методів дослідження. Кількісні підходи, як-от статистичний аналіз, моделювання, економіко-математичне моделювання, дають можливість кількісно оцінити стан та тенденції розвитку СЕС, виявити причинно-наслідкові зв'язки. Якісні методи (експертні оцінки, аналіз політик, соціологічні опитування) допомагають зрозуміти соціальні, культурні, поведінкові чинники, що впливають на систему.

Однією з ключових теоретичних концепцій є підхід до соціально-економічної системи як до відкритої системи, що взаємодіє з навколишнім середовищем, адаптується до змін і має здатність до саморегуляції. Це

передбачає, що аналіз має враховувати не лише внутрішні процеси, а й зовнішні впливи, як-от економічні, політичні та природні чинники.

У контексті дослідження регіонального розвитку, соціально-економічна система розглядається як цілісність регіону, яка включає інфраструктуру, людські ресурси, виробничі потужності, інститути управління (рис.1).

Рисунок 1. Приклад структури соціально-економічної системи.

Методологія дослідження базується на системному аналізі цих компонентів, їхній взаємодії та впливі на ефективність розвитку. Представлена модель ілюструє, що соціально-економічна система включає різні підсистеми, які тісно взаємодіють одна з одною та з зовнішнім середовищем.

Ключові характеристики СЕС:

- *Цілісність*, коли система має властивості, що не зводяться до сум частин, а виникають унаслідок інтегрованої взаємодії рівнів і елементів.
- *Динаміка взаємодій*, вказує зміни в одній підсистемі (наприклад, економічній) мають наслідки для соціальної або екологічної складової.
- *Наявність інституційного контексту*, як формальні та неформальні інститути визначають правила гри та трансакційні витрати.

Методологія стратегічного прогнозування та сценарного аналізу є ключовим інструментом для формування ефективних рішень у контексті післявоєнного розвитку України. Стратегічне прогнозування ґрунтується на поєднанні кількісних і якісних методів, які дозволяють не лише оцінити

майбутні тенденції, а й врахувати невизначеності та різні фактори впливу. Так, економетричні моделі, аналіз часових рядів і методи нечіткої логіки часто використовуються для побудови точних економічних прогнозів. Наприклад, метод Монте-Карло дає змогу моделювати численні варіанти розвитку подій із врахуванням випадкових факторів, а системна динаміка допомагає відтворити взаємозв'язки між складовими соціально-економічної системи. Для якісного оцінювання майбутніх подій застосовують експертні панелі і Delphi-опитування, що дає змогу зібрати думки провідних фахівців у різних сферах.

Сценарний аналіз, як продовження прогнозування, дозволяє не лише уявити майбутнє, але й підготуватися до різних його варіантів. Цей метод формує альтернативні траєкторії розвитку, які відрізняються набором припущень: від політичної стабілізації до можливих економічних шоків або технологічних проривів. Центральні банки та міжнародні організації широко застосовують сценарний підхід для оцінки впливу потенційних кризових ситуацій і побудови стійких політик. Таким чином, сценарії допомагають виявити ризики і сформулювати механізми управління ними. В Україні, наприклад, сценарне прогнозування дозволяє оцінити вплив військових дій на макроекономічну стабільність та розробити шляхи подолання соціальних і економічних наслідків.

Ілюстративно це можна уявити у вигляді діаграми (рис. 2), на якій зображено співвідношення методів стратегічного прогнозування за їхньою вагомістю у формуванні прогнозу: 40 % займають економетричні моделі, 25 % — експертні оцінки, 20 % — імітаційні моделі, 15 % — якісні методи [9]. Такий підхід дає змогу створити збалансовану і комплексну картину майбутніх тенденцій.

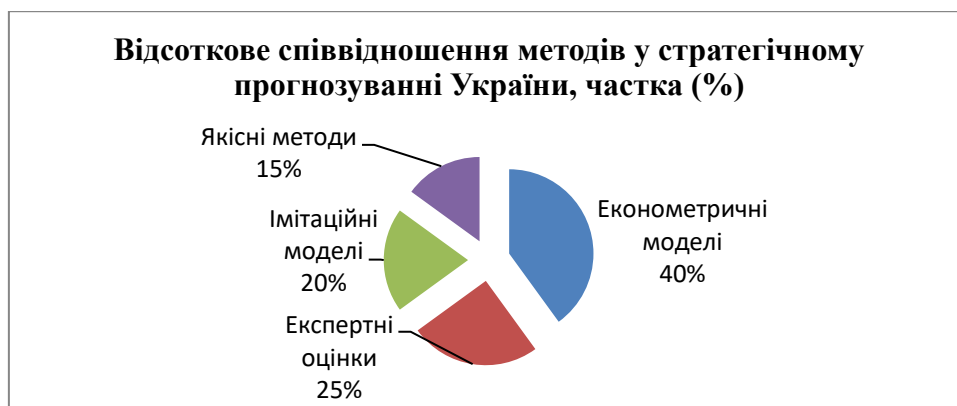

Рисунок 2. Відсоткове співвідношення методів у стратегічному прогнозуванні України.

Щодо аналізу наслідків війни для соціально-економічної системи України, варто наголосити, що цей конфлікт спричинив глибокий економічний спад. За даними Світового банку, у 2022 році ВВП України знизився приблизно на 30 % порівняно з довоєнним періодом, що свідчить про масштабну рецесію. Однак, починаючи з 2023 року, країна демонструє ознаки поступового відновлення, зростання ВВП склало понад 5 %, а в 2025 році очікується помірне зростання на рівні 2,7 % [14].

Війна також спричинила значні руйнування інфраструктури — втрати сягнули понад 138 млрд дол., серед яких критичні об'єкти енергетики, промисловості та житлового фонду. Наприклад, руйнування Каховської гідроелектростанції призвело до скорочення зрошувальних площ, що безпосередньо вплинуло на аграрний сектор. За оцінками, близько 40 % земель під зерновими культурами залишилися непрацюючими через бойові дії. Водночас реалізація «зернової ініціативи» у Чорноморському регіоні дозволила вивезти понад 33 млн тонн сільськогосподарської продукції, що стало критично важливим для підтримки економіки країни [9].

Соціальні наслідки війни проявилися у збільшенні рівня бідності до 30 % населення, а рівень безробіття піднявся до 13,6 % [9]. Значна частина населення змушена була стати внутрішньо переміщеними особами — понад 3,7 млн, а понад 7,8 млн осіб виїхали за кордон [9]. Окрім того, пошкодження

систем охорони здоров'я та освіти, а також поширення психоемоційного стресу серед населення стали додатковими викликами, що негативно впливають на соціальну стабільність і продуктивність праці [9].

Концептуальні засади післявоєнного відновлення та розвитку України формуються на основі комплексного розуміння соціально-економічних, політичних та екологічних викликів, що постали перед країною внаслідок збройного конфлікту. Основою цих засад є принципи сталого і інклюзивного розвитку, які гарантують, що процес відновлення не лише відтворить попередній рівень, а й забезпечить довготривалу стабільність і справедливий розподіл благ серед усіх верств населення.

Одним із ключових принципів є сталий розвиток, який передбачає відновлення економіки з урахуванням екологічної безпеки, раціонального використання ресурсів та впровадження зеленої енергетики. Це особливо актуально для України, яка має значний потенціал для розвитку відновлюваних джерел енергії, таких як вітрова та сонячна. Наприклад, за даними Державного агентства з енергоефективності, у 2024 році частка відновлюваних джерел енергетики (ВДЕ) в загальному енергобалансі зросла до 12%, що свідчить про поступове, але послідовне впровадження зелених технологій [4]. Розглянемо тренди зростання частки ВДЕ в енергетиці України (табл. 2).

Таблиця 2

Тренди зростання частки ВДЕ в енергетиці України

Період	Частка ВДЕ у енергоміксі	Коментар
2014	~ 3,9 %	Початковий рівень
2017–2018	~ 6–7 %	Помітне зростання
2020	~ 9,2 % (електроенергія ~13,9 %)	Активне впровадження
2021–2023	~ 10–11 %	Енергетична трансформація під викликами війни
2023 (генерація загалом)	~ 22 %	Включає всі види ВДЕ
Ціль до 2030–35	29–50 %	Відповідно до національних стратегій

Джерело: складено автором на основі джерел [4].

Отже основними цілями на майбутнє ВДЕ в енергетиці України:

- в рамках енергетичної стратегії до 2035 року Україна прагне до 50 % генерації з ВДЕ, при цьому половина енергоміксу формуватиметься ядерною енергетикою [7];
- також оголошено план: інвестиції \$20 млрд, реалізація проєкту “30 GW до 2030” — збільшення сонячної та вітроустановок до 30 ГВт та доведення частки ВДЕ в електроенергетиці до 29 % до 2030 року [7].

Інклюзивність у післявоєнному розвитку акцентує увагу на забезпеченні рівного доступу до ресурсів і можливостей для всіх громадян, незалежно від регіону, соціального статусу чи інших факторів. Врахування потреб внутрішньо переміщених осіб, постраждалих від бойових дій, а також малозабезпечених верств населення є невід’ємною частиною цієї концепції. У цьому контексті важливою є роль соціальних програм і місцевих ініціатив, спрямованих на відновлення житла, забезпечення зайнятості та доступу до освіти, що створює умови для соціальної згуртованості та зниження напруги в суспільстві.

Цілі соціально-економічного розвитку України тісно пов’язані з міжнародною системою Цілей сталого розвитку (SDG), прийнятих ООН, а також з національними пріоритетами, визначеними в Стратегії розвитку України до 2030 року. Зокрема, пріоритетами є подолання бідності, забезпечення якісної освіти, розвиток інфраструктури, створення нових робочих місць та підвищення рівня охорони здоров’я. Ці цілі мають бути адаптовані до реалій післявоєнної відбудови і включати пріоритети відновлення інфраструктури, підтримки малого і середнього бізнесу та інвестицій у людський капітал.

У процесі реалізації концепції післявоєнного розвитку важливу роль відіграють різні соціальні інститути — держава, громадянське суспільство, бізнес і міжнародні партнери. Держава виступає координатором процесу,

формує нормативно-правову базу, забезпечує фінансові ресурси та підтримує стратегічні ініціативи. Громадянське суспільство сприяє контролю за дотриманням прав і свобод, мобілізує локальні ресурси і створює платформи для діалогу. Бізнес стає джерелом інвестицій, технологій і робочих місць, а міжнародні партнери забезпечують технічну і фінансову підтримку, а також сприяють інтеграції України в світову економіку.

Зображена у табл. 3 модель взаємодії цих суб'єктів демонструє синергетичний ефект, який може бути досягнутий у разі ефективної координації зусиль, також ілюструє основні ролі та функції ключових учасників відновлювального процесу.

Таблиця 3

Основні ролі та функції ключових учасників відновлювального процесу

Суб'єкт	Роль у післявоєнному відновленні	Основні функції
Держава	Координація та регулювання	Формування політик, фінансування
Громадянське суспільство	Контроль, мобілізація ресурсів	Моніторинг, підтримка соціальних проєктів
Бізнес	Інвестиції та технології	Реалізація проєктів, створення робочих місць
Міжнародні партнери	Фінансова і технічна підтримка	Надання грантів, кредитів, експертної допомоги

Джерело: складено автором на основі джерел [2, 3, 6].

Таким чином, концептуальні засади післявоєнного відновлення України ґрунтуються на принципах сталості і включеності, що забезпечують не лише відновлення матеріальних ресурсів, а й створення умов для сталого соціально-економічного розвитку. Важливість інтеграції національних цілей із глобальними ініціативами і тісна співпраця між різними секторами суспільства створюють базу для успішного переходу України до нового етапу розвитку.

Післявоєнне відновлення України потребує стратегічного переосмислення моделі розвитку. Для цього доцільно звернутися до праць

провідних економістів, які досліджували досвід реконструкції постконфліктних країн. Особливо цінними є ідеї Дж. Сакса [11], П. Колльєра [8], Д. Родріка [10] та Дж. Стігліца [13], які аналізували шляхи стабілізації та трансформації країн, що постраждали від воєн і криз (табл. 3). Їхній досвід можна адаптувати до українських реалій з урахуванням геополітичного контексту, соціальної структури та потреб сталого розвитку (табл. 4).

Таблиця 4

Порівняльна характеристика підходів до постконфліктного відновлення

Автор	Основні ідеї	Пріоритети	Критика універсальних моделей	Приклади країн
J. Sachs	Інвестиції в людський капітал, зовнішня допомога, інфраструктурне відновлення	Здоров'я, освіта, розвиток громад	Часткова	Польща, Болівія, Африка
P. Collier	Протидія рецидивам конфліктів, інститути, контроль за ресурсами	Прозорість, безпека, реформи	Часткова	Руанда, Сьєрра-Леоне
D. Rodrik	Відмова від «універсальних рецептів», локальні підходи	Інституційна адаптація, інклюзія	Повна	Туреччина, Корея
J. Stiglitz	Справедливий розподіл, роль суспільства, критика МВФ	Соціальна рівність, інститути	Повна	Аргентина, Малайзія

Джерело: складено автором на основі джерел [8, 10, 11, 13].

Отже, на основі вивчених моделей, для України рекомендовано (табл. 5)

Таблиця 5

Моделі, які рекомендовано для розвитку України

Напрямок	Обґрунтування
Інституційна реформа (Collier, Stiglitz)	Запобігання корупції, посилення підзвітності
Інтеграція допомоги (Sachs)	Створення інфраструктури для сталого розвитку
Локалізація реформ (Rodrik)	Урахування специфіки регіонів, децентралізація
Соціальна справедливість (Stiglitz)	Мінімізація нерівності, підтримка уразливих верств населення

Підтримка бізнесу (усі)	Створення робочих місць, стимулювання інновацій

Джерело: складено автором на основі джерел [8, 10, 11, 13].

Праці згаданих авторів показують, що реконструкція країни після війни повинна бути не лише економічною, але й інституційною та соціальною. Ключовим є поєднання зовнішньої допомоги з внутрішньою мобілізацією ресурсів, а також гнучкість у застосуванні реформ. Для України найефективнішою буде адаптація згаданих моделей з урахуванням національних інтересів, європейського вектора розвитку та регіональної специфіки. Післявоєнне відновлення України базується на принципах сталого розвитку, які включають збалансований розвиток економіки, соціальної сфери та охорони навколишнього середовища, а також на інклюзивності, що передбачає рівний доступ до ресурсів і можливостей для всіх верств населення.

Сталий розвиток гарантує, що відновлення не буде лише тимчасовим зростанням, а призведе до довготривалого економічного зростання з мінімальним екологічним впливом.

Інклюзивність передбачає залучення у відновлення вразливих груп — ВПО, жінок, людей з інвалідністю, молоді — щоб ніхто не залишався поза процесом відновлення. Прикладом є відновлення зруйнованих шкіл в Харківській області передбачає не лише ремонт будівель, а й створення умов для дітей з особливими освітніми потребами, забезпечення безбар'єрного доступу та психологічної підтримки [12].

Україна інтегрує Цілі сталого розвитку ООН (SDG) у свою стратегію післявоєнного розвитку. Найпріоритетнішими є:

- Ціль 1: подолання бідності — забезпечення базового рівня життя для всіх громадян.
- Ціль 8: гідна праця та економічне зростання — відновлення робочих місць та підтримка підприємництва.

- Ціль 9: індустріалізація, інновації та інфраструктура — модернізація виробництва та транспортних мереж.
- Ціль 11: сталий розвиток міст і громад — забезпечення безпеки та екологічності житлових районів.
- Ціль 16: міцні інститути та мир — зміцнення правопорядку та прозорого управління [7].

Національні пріоритети, визначені Кабінетом Міністрів України, включають енергетичну безпеку, аграрний розвиток, цифровізацію та реінтеграцію окупованих територій [7].

Моделі розвитку соціально-економічної системи України, що формуються в умовах післявоєнного відновлення, відображають сучасні виклики та стратегічні пріоритети країни. Інноваційно-індустріальна модель базується на активному впровадженні технологічних інновацій у промисловому виробництві, розвитку науково-дослідної сфери та модернізації виробничих процесів. Ця модель спрямована на підвищення конкурентоспроможності української економіки через створення високотехнологічних секторів, зокрема в ІТ, машинобудуванні та енергетиці. Прикладом успішної реалізації цієї моделі є розвиток ІТ-кластерів у Києві та Львові, які стали центрами інновацій та експорту цифрових послуг [7].

Модель регіонального відновлення з урахуванням децентралізації акцентує увагу на посиленні ролі місцевих органів влади у процесах реконструкції та розвитку територій, особливо тих, що найбільше постраждали від війни. Децентралізація дозволяє підвищити ефективність управління ресурсами, стимулювати локальний економічний розвиток і врахувати специфіку кожного регіону. На практиці це означає підтримку малих і середніх підприємств у громадах, розвиток інфраструктури та створення сприятливих умов для повернення переселенців. Такий підхід

відображено у реформі децентралізації, що триває в Україні з 2015 року, яка отримала новий імпульс у контексті післявоєнного відновлення.

Соціально орієнтована економіка, яка ставить у центр уваги людський капітал, визнає, що довгострокове відновлення та розвиток можливі лише за умови інвестицій у здоров'я, освіту, соціальний захист та розвиток навичок населення. Підтримка вразливих груп, розвиток системи професійної перепідготовки і активна політика зайнятості сприяють підвищенню соціальної стабільності і зменшенню нерівності. Цей підхід базується на розумінні того, що саме люди є ключовим ресурсом країни, а інвестиції у людський капітал позитивно впливають на продуктивність та інноваційний потенціал економіки.

Модель відкритої економіки передбачає інтеграцію України у світові економічні процеси, зокрема в рамках Європейського Союзу та розширення торговельних зв'язків із країнами глобального Півдня. Ця модель сприяє диверсифікації зовнішньої торгівлі, залученню іноземних інвестицій, впровадженню сучасних стандартів виробництва та управління. Відкрита економіка дає можливість скористатися перевагами глобалізації, підвищити якість продукції та послуг, а також посилити технологічний трансфер. Наприклад, активне укладання угод про вільну торгівлю з країнами Африки, Азії та Латинської Америки відкриває нові ринки для українських експортерів [3].

Післявоєнний розвиток України вимагає комплексних стратегій та дієвих механізмів, які враховують не лише відновлення зруйнованої інфраструктури, а й глибинні інституційні трансформації. Відбудова державного управління передбачає модернізацію адміністративних структур, запровадження прозорих і ефективних механізмів прийняття рішень, а також посилення ролі місцевого самоврядування. Це необхідно для відновлення довіри громадян до влади і створення стабільного політичного середовища.

Особливу увагу приділяють реформі судової системи, що має стати незалежною, справедливою та доступною для всіх верств населення, а також впровадженню сучасних антикорупційних інститутів, які зможуть ефективно протидіяти корупції на всіх рівнях влади. Такий підхід є фундаментальним для забезпечення верховенства права і сталого розвитку держави.

Фінансування відновлення є складним викликом, який вирішується через поєднання міжнародної допомоги, приватних інвестицій та механізмів державно-приватного партнерства. Міжнародна допомога, надана в рамках програм донорів та фінансових інституцій, таких як Європейський Союз, Світовий банк та Міжнародний валютний фонд, забезпечує критичні ресурси для відновлення ключової інфраструктури та соціальних послуг. Водночас приватні інвестори відіграють важливу роль у розвитку промисловості, сільського господарства та сфери послуг, що сприяє створенню робочих місць і зростанню економіки. Державно-приватне партнерство виступає ефективним інструментом мобілізації ресурсів, поєднуючи інтереси держави та бізнесу, що дозволяє реалізовувати масштабні інфраструктурні проєкти, як, наприклад, будівництво транспортних коридорів чи модернізація енергетичних мереж.

Цифровізація і зелена трансформація стають головними драйверами оновлення соціально-економічної системи України. Цифрові технології дозволяють оптимізувати процеси управління, підвищити прозорість і доступність державних послуг, а також створюють умови для розвитку нових секторів економіки, таких як ІТ, фінтех і електронна комерція. Водночас зелена трансформація спрямована на сталий розвиток із мінімізацією екологічних ризиків, впровадження енергоефективних технологій та відновлюваних джерел енергії. Прикладом є проєкти модернізації будівель із застосуванням енергоощадних рішень та розвиток вітрової і сонячної енергетики, що відповідають міжнародним екологічним стандартам і сприяють зниженню залежності від викопних ресурсів.

Реалізація моделей розвитку соціально-економічної системи України стикається з низкою суттєвих ризиків і викликів, які можуть значно вплинути на темпи і якість післявоєнного відновлення. Політичні та безпекові ризики залишаються одними з найважливіших факторів невизначеності. Триваючий конфлікт на сході країни, загрози з боку зовнішніх агресорів і потенційна дестабілізація внутрішньої політичної ситуації можуть обмежувати можливості для інвестицій, гальмувати реформи та спричиняти відтік капіталу. Ситуація, коли ресурси переорієнтовуються на безпекові потреби, послаблює фінансовий потенціал для соціально-економічного розвитку, що наочно проявилось у зниженні темпів економічного зростання у 2022–2023 роках [12].

Водночас соціальна напруга і інституційна слабкість створюють додаткові бар'єри на шляху реалізації розвитку. Постійна нестабільність доходів населення, зростання рівня безробіття та незадоволення якістю соціальних послуг підсилюють суспільне невдоволення, що може призводити до протестних рухів і політичної фрагментації. Крім того, інститути державного управління часто недосконалі, мають обмежений ресурсний потенціал і не завжди здатні швидко реагувати на виклики. Така ситуація ускладнює реалізацію реформ та створення умов для стабільного розвитку, особливо у регіонах, де післявоєнні руйнування були найбільш масштабними.

Глобальні економічні тренди, зокрема посилення конкуренції на світових ринках, коливання цін на енергоресурси, зміни у торговельних ланцюгах постачання та нові технологічні виклики, накладають додатковий тиск на українську економіку. Наприклад, підвищення вартості енергоносіїв і нестабільність постачання сировини можуть впливати на вартість виробництва та конкурентоспроможність української продукції на зовнішніх ринках. Водночас світова тенденція до зеленої економіки ставить перед Україною завдання швидкої адаптації технологій та модернізації

промисловості, інакше країна ризикує втратити можливості експорту в країни з жорсткими екологічними стандартами. Усе це вимагає гнучкості економічної політики та активної взаємодії з міжнародними партнерами для мінімізації негативних впливів і максимізації вигід від глобалізації.

Висновки. Узагальнюючи результати проведеного дослідження, можна стверджувати, що післявоєнний розвиток соціально-економічної системи України є комплексним процесом, що потребує інтеграції інноваційних, регіональних, соціально орієнтованих та відкритих моделей економічного зростання. Ключовими факторами успішної реалізації є глибокі інституційні трансформації, адекватне фінансування з урахуванням міжнародної підтримки та приватних інвестицій, а також активне впровадження цифрових технологій і зеленої економіки. Водночас слід враховувати наявність значних політичних, соціальних та економічних ризиків, які можуть уповільнити або навіть зірвати процес відновлення, якщо не буде здійснено системних заходів із їх мінімізації.

На основі отриманих висновків рекомендується формувати державну політику, яка акцентуватиме увагу на посиленні інституційної спроможності, особливо у сферах судової влади та антикорупційних механізмів, а також на створенні сприятливих умов для розвитку державно-приватного партнерства. Не менш важливим є пріоритетне фінансування проектів цифрової трансформації та зелених технологій, що дозволить забезпечити сталий розвиток та підвищити конкурентоспроможність країни на міжнародній арені. Важливо також підтримувати соціальні програми, спрямовані на відновлення людського капіталу і зменшення соціальної напруги.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленим аналізом впливу глобальних економічних тенденцій на українську економіку, розробкою ефективних механізмів управління ризиками, а також дослідженням інноваційних моделей державного управління в умовах

постконфліктного відновлення. Особливу увагу слід приділити вивченню практик регіонального розвитку з урахуванням специфіки постраждалих територій та інтеграції міжнародного досвіду у ці процеси. Це дозволить створити більш гнучкі і адаптивні стратегії розвитку, здатні забезпечити стійке відновлення та сталий прогрес України в довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. Бендас Т.В. Післявоєнне відновлення соціально-економічної системи України: стратегічні підходи. *Економіка України*. 2024. №3. С. 24–36.
2. Бураковський І. В. Нова економічна модель для післявоєнної України: виклики та напрями трансформації. *Економіка України*. 2022. № 7. С. 4–17.
3. Власюк О. С. Післявоєнна економіка України: виклики, ресурси, перспективи. *Фінанси України*. 2023. № 2. С. 34–48.
4. Гриценко А. А. Економічна безпека держави в умовах гібридної війни: монографія. Київ : НІСД, 2021. 280 с.
5. Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України. Звіт про стан відновлюваної енергетики в Україні, 2024. URL: <https://saee.gov.ua/> (дата звернення: 22.07.2025).
6. Жаліло Я. А. Стратегія післявоєнного відновлення: економічний каркас держави. *Економіст*. 2023. № 3. С. 9–15.
7. Стратегія розвитку України до 2030 року. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/> (дата звернення: 22.06.2025).
8. Collier P. Post-Conflict Reconstruction: Challenges and Priorities. *Oxford Review of Economic Policy*. 2021. Vol. 37, No. 3. P. 415–428. <https://doi.org/10.1093/oxrep/grab021>

9. European Bank for Reconstruction and Development. Financing Ukraine's recovery: challenges and opportunities. URL: <https://www.ebrd.com/news/2024/financing-ukraine-recovery.html> (дата звернення: 22.06.2025).
10. Rodrik D. The Good Jobs Challenge. *Project Syndicate*. 2020. URL: (<https://www.project-syndicate.org/commentary/good-jobs-challenge-by-dani-rodrik-2020-07>)
11. Sachs J. Rebuilding Ukraine: Green Recovery and Global Partnerships. UNDP Policy Brief. 2022. URL: <https://www.undp.org/publications/rebuilding-ukraine-green-recovery>
12. State Statistics Service of Ukraine. Labor Market Report, 2024. URL: <https://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 22.06.2025).
13. Stiglitz J. Ukraine's Reconstruction and the Risk of Elite Capture. *LSE Public Lecture Series*. 2023. URL: <https://www.lse.ac.uk/Events/2023/03/Ukraine-reconstruction>
14. UNICEF Ukraine. Inclusive recovery initiatives. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/en/stories/inclusive-recovery> (дата звернення: 22.06.2025).
15. World Bank. Ukraine Economic Update, April 2024. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/publication/ukraine-economic-update-april-2024> (дата звернення: 22.06.2025).